

XVII. Procesul Bologna și sistemul educațional din Republica Moldova

Andrei GALBEN,
Academician, Rector *ULIM*,

Despre necesitatea revenirii la această problemă

Încă pînă la producerea fenomenului de mare importanță – semnarea de către Republica Moldova a actului de aderare la Procesul Bologna, subsemnatul împreună cu alți colegi rectori și conducerea Ministerului Educației, au depus eforturi considerabile pentru ca țara noastră să fie admisă în Procesul Bologna. Despre aceasta ne-am pronunțat în mass-media și în special, printr-o serie de articole publicate în versiunea română și rusă în ziare de o semnificație majoră.

Cu regret, din mai 2005, adică după aderarea Republicii Moldova la Procesul Bologna, au fost numiți și destituiți mai mulți miniștri ai educației, care, fie că din lipsă de competență, fie din ignoranță, au lăsat de izbeliște problema Procesului de la Bologna. Ignoranța foștilor miniștri ai educației de la 2005 încoace (în speranța că această greșală nu va fi repetată de actuala conducere a Ministerului Educației - A.G.) a contribuit negativ la interpretarea acestui fenomen, inclusiv de către mulți demnitari din Administrația publică centrală.

Ținem să menționăm, că Procesul Bologna nu este un moft a unui grup de persoane, ci o necesitate stringentă de antrenare a sistemului educațional național în sistemul educațional european. În mai 2003, am fost martorii evenimentului de semnare a documentului de bază de către delegația Rusiei, procedeu după care, a făcut ca delegația acestui stat mare să scandeze și să aplaude cu ovații îndelungate și lacrimi în ochi acest eveniment. Remarcăm reiterat acest fapt, pentru a atrage atenția la problema abordată. Cunoaștem că în Rusia continuă discuțiile aprinse în acest sens, motivul principal fiind pierderea influenței și importanței de altă dată a sistemului universitar din Rusia, odată cu aderarea la Procesul Bologna. Cu regret, în Republica Moldova despre Procesul Bologna se discută sporadic, la un nivel diletant. Uneori, se aud voci care afirmă că Republica Moldova nu are nevoie de Procesul Bologna. În mai 2005, fără exagerare, ne-am bucurat și noi ca și colegii din Federația Rusă, doar că motivele de bucurie ale celor din Republica Moldova erau mai fundamentate – pentru prima dată, consăngenii noștri au fost admiși la procesul de constituire a spațiului european al învățământului superior, un fenomen excepțional, la care strămoșii noștri nici nu puteau să viseze.

Ar fi o eroare să spunem și să criticăm dur foștii responsabili în problema învățământului, care au activat în Executiv și Legislativ. Câte ceva s-a întreprins. La nivelul Consiliului rectorilor, a fost pregătit proiectul Codului educației, care apoi fusese aprobat de către conducerea Ministerului Educației și elaborat conform cerințelor actelor normative adoptate la mai multe reuniuni ale miniștrilor educației din Europa, conform prevederilor Procesului Bologna. Deoarece Procesul Bologna se referă în cea mai mare parte la învățământul superior, au fost propuși spre a-i acorda calitatea de normă de drept următorilor piloni de bază: asigurarea dezvoltării durabile a Europei în baza cercetării și cunoașterii, învățământul universitar pe trei cicluri – licență, masterat, doctorat; mobilitatea academică; autonomia universitară; recunoașterea titlurilor și calificărilor, internaționalizarea învățământului superior, cât și alte aspecte. Însă, din păcate, conducerea supremă a anulat totul și a propus spre aprobare în Parlament un proiect incognito, care includea doar aproximativ 40 procente din proiectul elaborat de către Consiliul Rectorilor și a promovat în două lecturi în Parlament, un Cod al învățământului, care era departe de noțiunea de reformă și autonomie instituțională.

Se vorbește, precum că pe lângă Ministerul educației s-a creat recent un grup de lucru, care muncește asupra unui alt proiect de lege a învățământului. Ne exprimăm regretul cu privire la lipsa transparenței în ceea ce privește componența grupului, dar și activitățile lui. Din aceste considerente am hotărât să revenim la problema dată.

Procesul Bologna – soluție salvatoare sau povară

Nu-mi este nicio jenă să menționez faptul că mă bucur ca un copil, atunci când am posibilitatea de a discuta, și mai mult, a participa la nivel instituțional sau național la fenomene de importanță europeană și mondială. Suntem conștienți de faptul că, antrenarea învățământului superior din Republica Moldova în sistemul educațional european este un proces ireversibil. Dorim sau nu, aceasta se va produce. Însă ar fi regretabil, dacă acest proces va fi încetinit. **A califica Procesul Bologna ca o povară sau un deserviciu, înseamnă nu altceva decât, a da dovadă de o insuficiență în cunoașterea problemei cauzate de prevalarea unor tendințe de stopare în promovarea sistemului educațional național și, care duc la stagnarea dezvoltării societății în ansamblu.** Dacă instituțiile de învățământ superior din *Federația Rusă* prin aderarea la Procesul Bologna ar putea pierde câte ceva din tradițiile de altă dată, apoi noi, cei din Republica Moldova, avem cu adevărat posibilitatea de a obține un mare beneficiu moral, profesional și spiritual. Procesul Bologna presupune o trecere treptată de la conținutul sistemului educațional național la cel european prin păstrarea concomitentă a elementului național și plasarea acestuia pe o treaptă superioară.

Astăzi, comunitatea universitară din țară și Europa este puternic influențată de procese informaționale, umane și științifice, cauzate de fenomenul europenizării și globalizării. Unul din aceste procese este moderat de către spațiul de comunicare planetar unic, care, la rândul său, influențează toate aspectele fiecărui individ în parte, cât și toate componentele structurale ale societății umane. Sistemul informațional și de comunicare contemporan atrage inevitabil învățământul superior într-un spațiu unic, care la rândul său impulsionează semnificativ dialogul dintre sistemele educaționale și creează condiții propice pentru elaborarea normelor de drept în domeniul învățământului superior, adecvate valorilor continentului european.

Despre rezistența față de Procesul Bologna

În unele centre universitare din *Spania, Germania, Franța și Italia* rectorii celor mai vestite universități se referă la Procesul Bologna cu mare atenție și anumită doză de suspiciune, insistând asupra păstrării priorităților instituționale și naționale în învățământul superior. Iar în *Franța* instituțiile de învățământ superior, care nu se subordonează Ministerului educației, încearcă să saboteze Procesul Bologna. În unele țări scandinave, rectorii de asemenea au atitudine pasivă, consideră că această reformă este prea dificilă și evită eforturile exagerate în domeniu. Aceeași situație este și în *Germania*, țară în care învățământul superior a fost de totdeauna bazat pe tradițiile independenței universitare susținută de landuri. De aceea, în majoritatea statelor puternic dezvoltate și centrele universitare europene cu tradiții seculare, lansarea ideii de creare a unui sistem educațional superior continental unic, a fost salutăată cu puțin entuziasm. Nu întâmplător, inițiativa creării sistemului de studii europene - Procesul Bologna - a parvenit nu de la rectorii instituțiilor de învățământ superior, ci de la miniștrii educației. Prin urmare, conservatismul rectorilor a fost frânt de către viziunea miniștrilor educației, care au răspuns la necesitățile imperioase ale timpului semnalate de Consiliul Europei și Comunitatea Europeană. **Este mai mult decât bizar să opui rezistență principiilor fundamentale ale Declarației Procesului Bologna, care prevăd extinderea posibilităților de**

obținere a studiilor europene, mobilitatea studenților și profesorilor – fenomen ce urmează să finalizeze în ultimă instanță cu formarea identității europene.

Este cunoscut din cele mai vechi timpuri – elementul novator de totdeauna a fost cu mare dificultate recepționat și aprobat. În realitate, în mod deschis, nimeni din responsabili la nivel de stat european nu se opune creării sistemului de învățământ superior european. Toți înțeleg și recunosc că crearea sistemului învățământului superior european este posibilă odată cu dezvoltarea și integrarea în acest sistem a subsistemelor sau sistemelor educaționale naționale.

De aceea, este foarte important ca la nivel de gândire de stat, să fie implementat modelul sistemul educațional național prin adoptarea unui cod de legi în domeniul educației, care va promova conceptul propriu național, capabil de a fi integrat în sistemul european. Aidoma Codului de legi basarabene alcătuit în 1814 de către juristul Andronache Donici, preluat integral în codificarea rusă și păstrată integral până la 1936 în Свод Законов Российской Империй, așa vedem noi acest cod de legi în domeniul educației în Republica Moldova. Spun așa, deoarece noi, cei din Republica Moldova avem o experiență bogată în acest sens și venim în Europa nu doar ca și consumatori de valori, dar și ca generatori de idei și realizări demne de preluat de către contemporanii europeni, ca, de exemplu, în domeniul educației. Iată de ce este important ca succesele noastre să fie posibil de îmbrăcat în norma juridică și de expus prin norma de drept. Este important să fim capabili de a depăși sindromul subestimării naționale.

Ce este bine în Republica Moldova?

În majoritatea universităților europene la 20 studenți revine câte un profesor. La noi este alt model, au fost păstrate principiile vechi de tutelare și lipsă de informație. În Republica Moldova există un sistem puțin mai învechit, dar aprobat și susținut de societate, un sistem mai individualizat, când profesorul lucrează cu 8-12 studenți în grupa academică. Doar în trei instituții de învățământ superior din Republica Moldova coraportul profesor-student constituie 18-24. Refuzul de la un astfel de model ar perturba sistemul de pregătire al specialiștilor în Republica Moldova deoarece apare efectul negativ al sistemului învățământului preuniversitar care este mai inferior decât cel occidental. Sunt și alte exemple de acest tip.

Ce este negativ în Republica Moldova?

În documentele de bază ale Procesului Bologna (Declarația de la Berlin) se stipulează că studiile doctorale sunt considerate drept treaptă a treia de studii superioare, la absolvirea cărora se eliberează un document unic - gradul de doctor în științe. La noi a fost continuată o moștenire nu prea reușită, preluată din modelul sovietic și îmbrăcată în varianta veche de „habilitat” german. Este normal și logic ca studiile superioare să culmineze cu teza de doctorat, iar dacă ținem cont de învățământul continuu, treapta a treia continuă cu alte forme de studii superioare pe parcursul întregii vieți a omului. Tocmai datorită criticilor din partea mai multor specialiști în domeniu, **Conferința de la Berlin din 2003 a miniștrilor educației din Europa a consfințit: „conștientizând necesitatea creării unor relații mai fructuoase în sistemul învățământului superior european, cât și importanța cercetărilor științifice ca parte componentă a învățământului superior în Europa, miniștrii au găsit de cuviință de recunoscut treapta a treia în Procesul Bologna – doctoratul, suplinindu-l la treptele inferioare: licența și masterat.** „Dornici” de integrare în Europa, în Republica Moldova, au adoptat în 2004, contrar Declarației de la Berlin, Codul cu privire la știință și inovare, prin care doctoratul este scos în afara sistemului de învățământ superior.

„Magna Charta Universitatum” de asemenea apreciază drept o sinergie comună cercetarea științifică și studiile universitare.

Misiunea de inovare a universităților

Activitatea inovațională în universitățile clasice demonstrează că în condițiile de liberalizare a pieții de valori, instituția de învățământ superior este impusă să reacționeze

adecvat la necesitățile economiei, administrației, managementului, industriei, domeniului social. Societatea contemporană este cointereseată în utilizarea tehnologiilor moderne, capabile să asigure o dezvoltare durabilă, de aceea universitățile clasice sunt receptive la procesele din domeniul social, economic și după statutul lor sunt integrate în activitatea inovațională.

Misiunea inovațională a universităților este manifestată prin contractele cu organele administrative publice locale, regionale și centrale, unităților industriale „businessului în domeniul programării dezvoltării regionale”. Unele universități în general anticipează cerințele timpului, contribuind la pregătirea specialiștilor în domeniul inovațional mizând pe ziua de mâine.

Tendința universităților de a inova și implementa tehnologii contemporane contribuie nu doar la procesul de pregătire al specialiștilor, capabili de a crea noi locuri de muncă și extinde piața muncii.

Iată de ce, în acest sens urmează a fi revăzut conținutul Codului cu privire la știință și inovare, care a fost adoptat în 2004 și vine în contradicție cu prevederile organismelor europene specializate în învățământul superior.

Globalizarea

În ce măsură învățământul superior reacționează la procesul globalizării? În ce măsură este posibil ca universitățile să-și optimizeze activitatea? Ce strategii își propune universitatea în sensul dezvoltării durabile?

Fenomenul globalizării nu este ceva ultramodern. În timp ce unii afirmă că fenomenul globalizării este un fenomen relativ contemporan, apărut acum circa 10 ani, noi nu facem nicio descoperire și afirmăm că acest fenomen este de o vârstă cu istoria omenirii, pur și simplu, mulți nu cunosc aceasta. Antrenarea comunității mondiale în procese de globalizare a urmat sub diverse forme și metode pe parcursul mileniilor și secolelor, și de fiecare dată s-au produs transformări radicale, la care strămoșii poporului nostru nu au participat. Astfel, ca urmare a migrației popoarelor orientale a apărut Drumul Mătăsii. Marele descoperiri geografice a atras după sine concomitent mai multe fenomene - au fost incluse în circuitul valorilor umane popoarele Africii, Asiei, Oceaniei și Americii, apar imperiile coloniale; sunt puse bazele pieții unice mondiale; apar relațiile noi capitaliste; băncile, etc. Nu mai puțin important este că drept urmare a începutului globalizării în spațiu și timp - se micșorează distanța, popoarele și țările au devenit mai aproape și transparente.

Dacă în zorii începutului globalizării informația despre state și popoare era transmisă în câteva săptămâni, luni sau ani, astăzi poșta electronică poate contribui la comunicarea rapidă dintre oameni, în acest mod, a sporit considerabil intensitatea volumului și contactelor dintre oameni.

În acest sens, universitățile urmează să pregătească generațiile de tineri specialiști prin prisma perspectivei lumii din prima jumătate a sec. XXI. Nu fac excepție nici instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova, care urmează a pregăti nu doar specialiști prin prisma mentalității sec. XX, ci din perspectiva posibilității viitorului specialist de a activa în condițiile concurenței dure, a lumii fără hotare, a societății umane în care frontierele de altă dată își pierd importanța, iar integrarea regională domină.

Este foarte necesar să se înțeleagă că procesele contemporane în care este antrenată Republica Moldova și tendințele ferme de aderare la UE acordă învățământului superior, și prin urmare, normelor de drept din noul Cod al educației un conținut relevant care nu a fost sensibilizat până în prezent.

Aderarea la Procesul Bologna și eventuala aderare a Republicii Moldova la UE necesită un conținut juridic adecvat al normei de drept din această perspectivă. Hotarele naționale din Europa în varianta veche vor dispărea. Mențiunile tradiționale „Națiune-stat” vor căpăta o nouă conotație și importanță, ceea ce nu înseamnă sfârșitul existenței statelor naționale, ci doar o transformare a lor.

Transformările menționate capătă o conotație deosebită atunci când sunt privite prin prisma învățământului superior ca obiect de consum. În acest sens, instituțiile superioare din

Republica Moldova, indiferent de forma de proprietate, sunt obligate să-și unifice eforturile nu doar în promovarea sistemului educațional superior european, ci în intensificarea și dezvoltarea identității culturale naționale și implementarea acesteia în cultura civică europeană. De pe aceste poziții este necesar ca în noul Cod să se țină cont de necesitatea antrenării instituțiilor de învățământ superior în colaborarea internațională interuniversitară și acordarea ajutorului reciproc părților semnatare, cât și în activitatea efectivă a acestora la diverse nivele: local, național, regional, continental, și desigur, global. Astfel, structurile naționale, ca de exemplu Ministerul Educației, devin mai puțin importante, în timp ce structurile macroregionale, ca de exemplu Asociația universităților europene etc., sau structurile globale, ca Asociația internațională a universităților, Agenția universitară francofonă etc. devin tot mai importante.

Managementul și finanțarea

Din perspectiva transformărilor radicale și rapide, în noul Cod al învățământului urmează să se țină cont de problemele managementului universitar, posibilele schimbări în conducerea instituției de învățământ universitar, modificările din organigrama instituției. De exemplu, atunci când se planifică bugetul universitar pe următorii cinci ani, inclusiv asigurarea anticipată pentru următorul an de studii în întregime cu statele de funcții, nu mai corespunde timpului. Instituțiile de învățământ superior au nevoie de a fi conduse de rectori – manageri cu calități de antreprenor. Altfel spus, fiecare societate, stat sau comunitate are în frunte acei rectori pe care îi merită: fie tradiționali, fără cusururi și care evită riscurile și, respectiv, tradiția birocratică de cabinet, ori inventivi, creatori și capabili de a-și asuma riscul și efectele negative ale eventualelor eșecuri.

În unele țări, ca de exemplu Republica Moldova, guvernul a limitat substanțial autonomia universitară, atribuindu-și dreptul de a soluționa probleme de ordin funcțional și administrativ, ceea ce, indiscutabil, a diminuat semnificativ calitățile inovatoare și de antreprenariat ale rectorilor universităților.

Însă, în majoritatea statelor occidentale, *SUA și Japonia*, situația este alta. În ultimii zece ani, chiar universitățile publice dispun de o libertate și autonomie mare. Despre aceasta ne confirmă experiența Japoniei. Dacă până nu demult, în această țară 70% din instituțiile de învățământ reveneau sectorului privat și doar 30% sectorului public, astăzi toate instituțiile de învățământ au statut privat și toate sunt finanțate egal din bugetul public. Aceeași situație este întâlnită și în alte țări europene, spre exemplu *Ungaria sau Slovacia* etc. De menționat, că în Slovacia, patrimoniul instituțiilor de învățământ superior este transmis comunității universitare, formând astfel cea de a treia formă de proprietate - cea colectivă.

În acest mod, universitatea trebuie să se învețe a supraviețui în condiții noi. Se formează o nouă mentalitate managerială, care contribuie la modificări în regimul de finanțare, structură, principiile și criteriile de funcționare. Astfel, universitatea se confruntă la direct cu efectele crizei economice mondiale și reacționează în alt mod, decât cel tradițional. Desigur, o atare situație presupune o formulă intrigantă, dar cu o mare răspundere personală și colectivă.

Pe parcursul evoluției învățământului universitar, instituțiile de învățământ superior au avut de înfruntat multe obstacole și probleme pe care le-au depășit cu succes. Și de totdeauna, au adus beneficiu societăților în care au funcționat, datorită potențialului științific și cadrelor didactice.

În general, universitățile diferă de la stat la stat, societate la societate, civilizație la civilizație. Ele variază după structură, finanțare, reglementare și management, în funcție de specificul istoric, cultural și tradițiile instituționale și naționale.

În această ordine de idei, propunem ca în noul Cod al educației la capitolele managementului instituțional și finanțare, să se țină cont de recomandările organismelor europene, și anume:

1. De acordat instituțiilor de învățământ superior statutul de instituție autonomă, indiferent de forma juridică de organizare. De aici, rezidă răspunderea integrală față de obligațiunile de durată scurtă, medie și lungă în problemele de finanțare, baza tehnico –materială, utilaj, bazele pentru stagiile de practica, potențial logistic, etc.

Statutul autonom al universității va permite să distribuie adecvat finanțele și să-și planifice activitatea financiară în funcție de necesitățile vitale, educaționale și științifice, fără intervenția autorităților publice.

2. Formarea la nivel de universitate a unui Consiliu de administrare alcătuit din cadrele didactice și științifice ale instituției de învățământ cu calități în materie de management universitar, inclusiv specialiști în controlul calității studiilor.
3. Întru utilizarea mai eficientă a spațiilor și utilajului universității, transmiterea acestora în proprietate colectivului, care își asumă în întregime răspunderea pentru păstrarea, reparația și finanțarea ritmică, după modelul instituțiilor din *Slovacia sau Olanda*. Bugetul universității presupune dreptul instituției la vânzare și procurare a imobilului, cât și dreptul de a construi blocuri noi de studii sau ipoteci. Exemplu benefic în acest sens îl avem în Republica Moldova – blocurile de studii ale Universității de cultură fizică și sport.
4. Promovarea politicii de identitate universitară națională prin diversificarea curriculei universitare. Formele multidisciplinare de studii și programele de cercetare urmează a fi aprobate doar prin concurs, în bază de finalități concrete, după care urmează a fi modificate și adaptate la condițiile noi.
5. Transmiterea proprietății universitare colectivului instituției de învățământ pe viață, sau atâta timp cât cadrul didactic activează în instituția respectivă de învățământ. Odată cu plecarea acestuia din instituția de învățământ sau pensionare, dreptul acestuia se transmite automat noului angajat.

O atare situație poate provoca sporirea concurenței. În cazul dat, ministerului educației îi revine dreptul de arbitru și control împreună cu alte instituții de resort, a activității cotidiene și a calității studiilor.

Conform recomandărilor Conferințelor internaționale UNESCO, pe problemele învățământului superior, care și-au ținut lucrările la Paris în 1998 și respectiv 2009, universităților li s-a recomandat să fie antrenate în activități antreprenoriale. Tradițiile de altă dată, în acest sens, inclusiv din R.M., nu permit universităților acest drept. Pe când, conducerea nouă a *Rusiei* a adoptat în luna iulie 2009 o lege, prin care se luase în considerație recomandările UNESCO, acordând instituțiilor de învățământ dreptul la activități de antreprenariat, prin urmare, atribuind acestor instituții un regim deosebit și privilegiat. O astfel de politică în R.M. ar stimula considerabil sistemul educațional național.

Întru funcționarea eficientă a oricărui sistem de conducere, o importanță majoră o are selectarea de noi talente – cadre de manageri din mediul academic. În acest sens, este important ca instituția de învățământ să aibă dreptul de a hotărî și soluționa acest deziderat, inclusiv atragerea în conducerea instituției a cetățenilor străini, fără implicarea opiniei ministerului de resort.

Studiile superioare multigraduale (pe cicluri)

Modelul Bologna al studiilor superioare multigraduale este deja cunoscut. Totul depinde la ora actuală de conținutul realizării acestor studii. Pentru a compara situația din RM cu alte state, de exemplu *SUA, Anglia, Japonia, Coreea de Sud* ș.a. modelul de realizare a studiilor superioare rămâne a fi unic și inseparabil, fără a-l delimita în studii superioare private și publice. Aceasta depinde doar de conținutul și calitatea lor.

Un alt aspect de importanță majoră în instituția de învățământ superior îl constituie pilonul de bază - studentul. La răspântia secolelor, interpretarea noțiunii

de „student” capătă un alt conținut. De obicei studentul se asocia cu tânărul în vârstă de 18 – 22 ani, ocupat cu preponderență în procesul de studii și care depindea material de părinți. Astăzi, baremul vârstei studentului a sporit. În aule sau la examene poți întâlni persoane de vârsta a treia, care fie că doresc să-și continue studiile, fie că doresc să-și schimbe profesia, sau putem întâlni mame cu mulți copii, care nu a avut posibilitatea să-și facă studiile din motivul îngrijirii acestora, etc.

O mare parte din studenții de astăzi sunt persoane cu familii, care muncesc. Aceștia își fac studiile la forma de învățământ cu frecvența redusă, dar este necesară și admiterea studiilor la distanță, aidoma experienței *Rusiei, SUA, Israelului ș.a. –cu italic*

În situația în care majoritatea covârșitoare a studiilor din instituțiile de învățământ sunt realizate contra plată este important de a modifica cultura formelor și metodelor de studii. Odată cu trecerea la sistemul de credite transferabile, dispăre necesitatea duratei perioadei de studii : 3-4 ani ciclul I licență; pentru ciclul II masterat - 1-2 ani și 3-4 ani pentru doctorat. Durata perioadei de studii depinde, în mare parte, de capacitatea studentului, masterandului sau doctorandului de a însuși curricula. Ritmul de însușire a studiilor urmează să fie determinat de însuși cel ce studiază.

Important este ca absolventul instituției de învățământ să cunoască la ce loc de muncă poate pretinde, eventual, care îi va fi salariul după ciclul I licență, după ciclul II masterat și care va fi după ciclul III doctorat. Ar fi bine ca sporul la salariu să fie acceptat în funcție de volumul și nivelul cunoștințelor acumulate, ca de exemplu în *România*.

În RM procesul de trecere la modelul european de studii a început cu stângul. Spun aceasta, deoarece după modificările din Legea Învățământului din mai 2005 nu s-a mers mai departe, ci s-a confundat noțiunea de specialitate, specializare și profil. Astfel, deținătorul diplomei de ciclul I licență, fără specializare în domeniu, datorită imperfecțiunii legislației a făcut ca absolventul să nu obțină studiile universitare integre, specialistul nu dispune de volumul cunoștințelor necesare, apar probleme serioase cu angajarea în câmpul muncii, patronii sau angajații au obiecții la adresa instituțiilor de învățământ, în realitate cauza fiind norma de drept imperfectă, care nu a prevăzut obligațiunea absolventului ciclului I licență de a continua studiile la ciclul II masterat. Doar după absolvirea ciclului II masterat, devine specialist într-un domeniu anumit cu o specialitate și specializare în domeniul dorit.

De asemenea, ar fi corect de apreciat ratingul instituțiilor de învățământ superior și dreptul fiecărei instituții de învățământ de a realiza studiile la treapta respectivă, în funcție de calitatea studiilor, calitatea cercetării, calitatea potențialului științific și didactic, prezența bazei tehnico –materiale, experienței, etc.

Tendința greșită în învățământul din RM

Dezvoltând prin copiere conceptul educațional din Rusia, conducerea de odinioară din RM a încercat să accentueze extinderea studiilor vocaționale sau a specialităților cu studii medii de specialitate la nivelul școlilor tehnice și profesionale. *Majoritatea țărilor*, inclusiv *Africa*, nu promovează acest model. Dar care este realitatea cu privire la învățământul gradual în lume?

Studiile din domeniu demonstrează, că deja la începutul deceniului doi al sec. XXI societatea postindustrială are nevoie de cel puțin 20% din populație cu studii superioare, iar în condițiile aprofundării economiei inovaționale, ponderea specialiștilor cu studii superioare va spori pînă la 80%.

Spre exemplu în *SUA și Olanda*, 80% din populație sunt antrenați în sfera serviciilor, unde sunt strict necesare studiile superioare și doar 4% în agricultură, dar și acolo 2% din aceștia au studii superioare.

În *Japonia* însă, spre exemplu, muncitorii urmează a avea studii superioare. Iar exemplul *Coreei de Sud* arată că 85% din absolvenții instituțiilor preuniversitare sunt admiși la studii în învățământul superior.

Unele probleme de tactică și strategie

a) Învățământul și știința nu pot fi tratate ca o simplă verigă în structura economică și socială a statului, ci ca un segment strategic – cheie de care depinde în mare parte viitorul acestui popor și Stat. Reieșind din aceste deziderate, urmează ca în viitorul Cod de legi să fie create condiții întru stoparea procesului de emigrare a viitorilor absolvenți –specialiști și revenirea în țară a celor plecați. În acest context, ne servește drept exemplu Rusia, care a adoptat o lege specială în acest sens. Criza mondială ne demonstrează și ne cere, ne impune să fie adoptat un management educațional multifuncțional la toate nivelele. Posibilități sunt, chiar reieșind din situația creată. Dar pentru aceasta este nevoie ca Ministerul Economiei, care tutelează Ministerul Educației în sensul promovării managementului (ceea ce nu este corect – A.G.), urmează să pătrundă în problemă fără a repeta greșelile anterioare.

b) Luând în considerație experiența unor state europene, spre exemplu *Franța*, sectorul privat în special, cât și cel public transferă în bugetul statului pentru învățământ un impozit de pînă la 3% din venit. Spre comparație, în Republica Moldova, instituțiile de învățământ de toate nivelele pregătesc generația în creștere și specialiștii pentru economia națională, care apoi sunt angajați în câmpul muncii fără ca angajatorii să restituie statului anumite recompense. Este necesar ca acest viciu să fie înlăturat prin noul Cod de legi.

c) Legislația în domeniul educației trebuie adoptată, ținându-se cont de locul și rolul învățământului superior național în context european și mondial. Cazul ULIM-ului în antrenarea cadrelor didactice și științifice de peste hotare poate servi drept exemplu pentru întreg sistemul educațional superior. În acest sens, țin să menționez despre antrenarea cadrelor didactice și științifice de peste hotare în procesul didactic. Mai mult decât atât, la ULIM chiar funcția de vicerector pe problemele relațiilor internaționale este ocupată de un cetățean din *Germania* pe

nume Gerhard Ohrband. Pentru toți strănieri ULIM urmează să obțină periodic dreptul de angajare a acestora. Iar atunci când ULIM doar dintr-o singură eroare nu a informat Ministerul Educației despre semnarea unui acord de studii MBA cu universitatea din *Ohio SUA* a fost preîntâmpinată ca în timp de 24 ore să renunțe la acest contract, în caz contrar va fi lipsită de licență. Iată de ce instituțiile de învățământ urmează să obțină prin lege o autonomie reală.

d) Suntem de părerea că, pentru a adopta o decizie corectă sau normă de drept în domeniul parteneriatului universitate-agent economic, e nevoie de recurs la experiența din alte state. Spre exemplu, în *Kazahstan, Sudan, Republica Congo, (Chinsasa), Indonezia* ș.a. – investitorii de peste hotare, după expirarea termenului de scutire de impozite conform contractelor semnate, achită în bugetul statului în care se investește, de rând cu alte impozite câte 2-3% impozite speciale pentru învățământ și medicina națională. Înțelegem foarte bine situația în care a fost adoptat bugetul pentru anul 2010, dar vorba este că **nimeni de la obținerea independenței RM și până astăzi nu au tratat învățământul ca un domeniu strategic.**

În nici într-un caz nu poate fi delimitat învățământul public de învățământul privat în materie de normă legală. Ambele forme de studii trebuie tratate egal. Forma de studii nu poate avea un alt rezultat decât standardul educațional adoptat.

e) Tot în acest sens, din cei 11 miniștri care au condus cu Ministerul Educației, nici unul nu a izbutit să promoveze și să adopte strategia și conceptul educațional național. De aceea, concomitent cu pregătirea noului Cod de legi în domeniul educației, este strict necesar de a adopta Strategia și Conceptul Educațional național al RM, cât și standardele educaționale, la care s-a muncit și s-au cheltuit multe-multe milioane de lei, dar fără sens. Cine poartă răspundere?

f) Printre problemele cheie care urmează să fie oglindite în lege se regăsesc evaluarea și acreditarea. În RM sunt comise mai multe greșeli în acest sens și anume: conform legii învățământului, sunt acreditate toate unitățile educaționale. Este foarte corect. Pentru instituțiile superioare, acreditarea este efectuată de Ministerul Educației. S-ar părea că totul este bine. Însă, nu este să fie așa. Codul cu privire la știință și inovare prevede acreditarea suplimentară – cea științifică - a instituțiilor de învățământ superior. Este o carență foarte mare strecurată în norma de drept. **Ne confruntăm cu activități realizate de superiori prin dublare și centralizare hiperbolizată. La această problemă vor reveni ulterior printr-un material special.**

Mai mult decât atât. Actele normative ale Procesului Bologna prevăd crearea unui organ special Agenția Națională pentru evaluare a calității, care poate fi separată de Ministerul Educației, dar poate fi și în cadrul acestui minister. Dar acest organism până astăzi încă nu există. Crearea acestuia de asemenea ar putea contribui substanțial la dezvoltarea și ameliorarea calitativă a educației și științei.

g) Datorită imperfecțiunii normei de drept, un statut cu totul bizar îl au unele instituții din RM, ca de exemplu Universitatea Cooperatist Comercială, care aparține MOLDCOOP-ului. În anul 2007, Parlamentul a adoptat o modificare cu adevărat deplasată cu privire la forma juridică de funcționare a acestei instituții, pe când Codul civil, art.183-185 prevăd doar două forme de proprietate în învățământul din RM – publică și privată. O altă formă ca cea cooperatistă sau mixtă nu există în legislația noastră. De aceea, și în acest sens urmează să fie adusă realitatea în conformitate cu legea.

h). Deși legislația existentă nu permite funcționarea pe teritoriul țării a filialelor sau reprezentanților instituțiilor de învățământ din alte state, în RM se atestă funcționarea nestingerită a mai multor instituții venite de aiurea, multe dintre care nu sunt recunoscute chiar în țara de origine. Ar fi corect ca în viitorul Cod de legi să fie promovată politica protecționismului în educație, căci viitorii cetățeni ai acestui stat nu pot fi educați la ei acasă în condiții străine sau ostile realității socio-economice. La noi însă, sunt instituții străine, care activează, ba mai mult, și eliberează acte de studii în numele Ministerului Educației din RM.

i) Este imperfectă legislația la capitolul condițiile, drepturile și obligațiile angajatului din învățământ și știință, în RM această situație este reglementată de Codul Muncii, care s-a dovedit a fi imperfect și a preluat integral normele de drept ramural din timpurile de altă dată. Iarăși, datorită imperfecțiunii legii și în special a Codului Muncii (art. 96, alin. 3 și art. 298), Codului cu privire la știință și inovare (art. 154(m)), cadrul didactic sau științific poate activa ca titular în patru-cinci unități educaționale concomitent. Capacitatea intelectuală și profesională a omului este de așa natură că nu poate fi extinsă de 4-5 ori. Prin urmare, dacă angajatul, conform Codului muncii, prestează o activitate redusă de 35 ore pe săptămână ca titular în unitatea educațională sau științifică, nu poate admite concomitent activitatea aceluiași angajat timp de 140 ore pe săptămână.

Această confuzie a fost descoperită la acreditarea instituțiilor de învățământ. Sunt cadre didactice și științifice care activează în calitate de titulari în instituții de învățământ superior și centre științifice din cadrul Academiei de științe a Moldovei și viceversa, sau, tot ei, că în perioada acreditărilor migrează de la o instituție la alta pentru a ocoli legea. Iată de ce, este strict necesar ca prin acest Cod de legi să fie prevăzută elaborarea la nivel de Minister al Educației – a registrului cadrelor didactice și științifice, pentru a nu permite, datorită imperfecțiunii legii, diminuarea calității muncii prestate de către angajații în educație și știință.

k). În aceeași ordine de idei, urmează a fi readus Nomenclatorul calificărilor și specialităților, adoptat de către Parlament și Executiv, în concordanță cu cerințele Codului calificărilor UNESCO, căci este ridicol atunci când în Codul Muncii, Codul cu privire la știință și inovare, Nomenclatorul calificărilor adoptat de Parlament, etc. întâlnim funcții și calificări care nu sunt întâlnite în Europa, iar în legislația R.M. sunt preluate ca moștenire din trecut. (de exemplu: funcția de laborant, etc)

Concluzii:

- 1. Este necesar de a modifica sau perfecta mai multe legi adoptate anterior, și anume: Codul Civil art. 183-191; Codul Muncii art. 96, alin. 3 și art. 298; Codul cu privire la știință și inovare; Nomenclatorul calificărilor și specialităților; alte legi și aducerea acestora în conformitate cu legislația europeană și actele normative ale Procesului Bologna. Suntem de părerea că un model de tratare juridică a normelor de drept în domeniul învățământului și științei, ar putea servi legislația României - membru al Uniunii Europene, care în mare parte s-a detașat de mentalitatea și cultura juridică a Europei Centrale și Orientale.*
- 2. Este necesar de optimizat și modificat managementul la nivel instituțional și domeniu în general.*
- 3. Pentru adoptarea unor norme de drept corecte în domeniul educației și științei, urmează să fie foarte bine studiată experiența statelor din regiune, Europa și lume.*
- 4. Educația sau învățământul nici într-un caz nu pot fi tratate ca domenii separate, diriguite de legi separate. Acestea urmează a fi tratate inseparabil.*
- 5. Concomitent sau imediat după adoptarea Codului educațional, Ministerul Educației este obligat să pregătească apoi aprobe Strategia și conceptul educațional național, cât și standardele educaționale.*